

Dijital Kürasyon Standartları ve Uygulamalar  er evesinde Türkiye'deki Müzeler  zerine Bir Değerlendirme

An Evaluation on Museums in Turkey Within the Framework of Digital Curation Standards and Practices

Duygu Kevser KARADAĞ

Koç  viversitesi VEKAM

Özgür KÜLCÜ

Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

 z

Dijital kürasyon kavramsallaştırma, yaratma, erişim ve kullanım, değerlendirme ve seçme, ayıklama, arşivleme, koruma, yeniden değerlendirme, saklama, erişim ve yeniden kullanım, dönüştürme (farklı bir forma getirme) aşamalarını içermektedir (Digital Curation, 2004). Müze nesnesinin bu aşamalardan geçerek s rd rebilirliğinin sağlanması hem nesnenin hem de müzenin değerini arttırmaktadır. Nesnenin dijital kürasyon ile elektronik ortamda yönetilebilmesi çalışmaları uluslararası platformlarda sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Dijital kürasyon uygulamaları ile birlikte müzelerde içerik yönetimi çok daha kolay bir Şekilde gerçekleştirilebilecektir. Ayrıca dijital kürasyon ile müzelerde yer alan nesnelerin uluslararası açıdan tek bir standartta kavuşması, müzelerin temsil edilebilme gücünün artması, web ortamı üzerinden müzelerin kullanılabilirliğinin artması karşılaşılabilecek avantajlar arasında yer almaktadır.

Bu  alışma Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlı 252'si özel 200'  devlet olmak üzere 452 müzeden örneklem alınarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın  rnekleme tabakalı örnekleme çerçevesinde seçilerek belirlenmiştir. Tabakalı  rneklem çerçevesinde ele alınan değişken müzelerin sahip oldukları web sayfası olmuştur. Bu değişkene bağlı olarak 452 müzeden 117 müzenin kendine ait web sayfası olduğu tespit edilmiştir. Müzelerin sahip oldukları web sayfaları üzerinden içerik yönetimleri dijital kürasyon aşamaları ve uygulamalar çerçevesinde ele alınmıştır. Müze çalışanlarıyla yapılan anket ve görüşme ile sonuçlar değerlendirilmiştir.

***Anahtar Kelimeler:** Dijital kürasyon, müzeler, içerik yönetimi sistemleri*

Abstact

Digital curation is consisted of conceptualizing, creating, accessing&using, evaluating&chosing, selecting, archiving, protecting, re-evaluating, keeping, access&reusing, converting (into a different form) phases (Digital Curation, 2004). Sustaining the museum object through these phases increases both the value of the object and the museum. The management of the object via digital curation within an electronic environment is a common practice in the international platforms. With the

help of digital curation practices, museums' content management could be realized much easier than the 20th-century. In addition to this, a unique international standard for museum objects would increase the representation ability of the museums, digital accessing of museums through the world wide web.

This study is realized by taking samples from 252 private museums and 200 state museums with a total of 452 museums which are under the supervision of T.R. Culture and Tourism Ministry, General Directorate of Cultural Assets and Museums. Research samples were gathered with stratified sampling. The variable of the stratified sampling was the web pages of the museums. Depending on this variable, 117 museums out of 452 were identified with a web page of its own. These web pages were evaluated according to their content management methods, digital curation processes and practices. The results were evaluated by the interviews carried out with the museum personnel.

Keywords: *Digital curation, museums, content management systems*

1. Giriş

Geçmişten geleceğe uzanan tarihsel süreçte, toplumların ayna rolünü kültür ve miras kavramları üstlenmektedir. Her toplumun kendine özgü bir yapısı ve buna bağlı olarak yaşam şekil, sosyal ve kültürel değerleri vardır. Kültür kavramı bu değerler çerçevesinde toplumlara kimlik kazandırarak onların sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Miras kavramı ise toplumların sürdürülebilirliği içerisinde kazanımlarını ortaya çıkarmaktadır. Günümüzde bir arada kullanılarak daha kavramsal bir anlama bürünen kültürel miras zaman içerisinde teknolojinin de gelişime paralel olarak sahip olduğu yapıdan daha farklı bir yapıya dönüşmeye başlamıştır. Sayısallaştırma çalışmalarının ülkemizde de daha fazla yaygınlaşmaya başlaması ile yeni bir nesne olarak dijital kültürel miras doğmaya başlamıştır. Hem dijital olarak üretilen kültürel miras ürünleri artmaya başlamış hemde dijitalleşme çalışmaları özellikle kültürel miras alanında artmaya başlamıştır. Ülkemizde kültürel miras kurumları olarak değerlendirdiğimiz mekanlardan özellikle müzelerde bu yeni dönüşüme entegre olmak için çalışmalar gerçekleştirmeye başlamışlardır. Dijital nesnenin yönetimi ve sürdürülebilirliğini sağlanması ülkemizde yeni kavram olarak gelişmeye başlayan dijital kürasyon / küratörlük çalışmalarıyla sağlanmaktadır. Dijital kürasyon ile müzelerde içerik yönetim sistemleri ve nesnelerin kontrolü daha planlı bir şekilde ilerleyebilmektedir. Bu çalışma “Dijital Kültürel Mirasın Yönetiminde Dijital Kürasyon Uygulamaları Çerçevesinde Türkiye’de Müzelerde İçerik Yönetimi Sistemlerinin Geliştirilmesi” yüksek lisans tezi kapsamında ele alınmıştır. Çalışmada bilimsel araştırma yöntemlerinden nitel araştırma yöntemlerinde betimle yönetime göre tabakalı örneklem ile seçilen veriler üzere değerlendirmeler yapılmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı 452 müzeden (kamu ve özel) kendi özel web sayfası olan 117 müzeye (kamu ve özel) dijital kürasyon ve içerik yönetimi ile ilgili soruların yer aldığı bir anket uygulanıp görüşmeler yapılarak elde edilen veriler değerlendirilerek öneriler sunulmuştur.

Ülkemizdeki müzelerde dijital kürasyon standartlarının kullanılıp kullanılmadığı, bu ulusal yada uluslararası standartların ve politikaların gerekliliği, içerik yönetimi açısından müzelerdeki durum çalışmalarının değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

2. Kültürel Miras ve Dijitalleştirme

Kültürel miras kavramını, tanımını ve önemini daha iyi anlayabilmek için kültür ve miras kavramlarını derinlemesine ele almak gerekmektedir. Kültür kelimesinin kökenine inildiğinde Fransızca *culture* "1. toprağı ekip biçme, tarım, 2. terbiye, eğitim" sözcüğünden geldiği görülmektedir. Aynı zamanda Latince'de de *cultura* sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Latince *colere, cult-* "ekip biçmek, toprak işlemek" fiilinden +*tura* son ekiyle türetilmiştir (Etimoloji Türkçe Sözlük, 2018). Miras kavramı; "1. Birine ölen bir yakınından kalan mal mülk, para veya servet, kalıt, bırakıt, tereke. 2. Kalıtım yoluyla gelen herhangi bir özellik. 3. Bir neslin kendinden sonra gelen bir nesle bıraktığı şey (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 2019) anlamlarına gelmektedir. Kültürel miras ile ilgili çok fazla tanım yapılmaktadır. Bu çalışma kapsamında genel tanımlamalar yer verilmiştir. Kültür ve miras kavramlarını bir araya getiren "kültürel miras"; kuşaktan kuşağı aktarılan, tüm kültürlerle ve insanlığı ait sanatsal ya da sembolik, maddesel simgeleri ifade etmektedir (UNESCO, 2001). Kültürel miras; "geçmişten miras alınan ve değişik gerekçelerle geleceğı miras bırakılmak istenen, fiziksel olarak varlığı olan ve insanlar tarafından yapılmış her türlü eserler ile bir topluma ait değerler bütünü" olduğunu görmekteyiz (Kültürel Miras ve Müzecilik, 2009, s. 2). Tunçer'e göre (2012, s.3) kültürel miras tarihin başlangıcından günümüze kadar binlerce yıllık uygarlık tarihi içinde insanın doğrudan ya da doğa ile birlikte yarattığı değerler olarak adlandırılmaktadır.

Kültürel miras farklı miras alanlarına ayrılmaktadır:

1. Somut kültürel miras: Taşınır kültürel miras (resim, heykel, madeni para, el yazması), taşınmaz kültür mirası (anıtlar, arkeolojik alanlar vb.) ve sualtı kültür mirası (batıklar, su altı kalıntıları ve şehirler).
2. Somut olmayan kültürel miras: Sözlü gelenekler, sahne sanatları, ritüeller
3. Doğal miras: Kültürel manzaralar, fiziksel, biyolojik veya jeolojik oluşumlar gibi kültürel yönleri olan doğal alanlar
4. Su altı kültürel mirası: En az yüz yıldır kısmen ya da tamamen, periyodik ya da sürekli olarak su altında bulunan; kültürel, tarihi ya da arkeolojik mahiyeti olan insan kalıntıları anlamına gelmektedir (UNESCO, 2001)

İlk kez Venedik Tüzüğü ile kültürel miras kavramının yapısı ve taşınmaz kültür varlıklarının uluslararası düzeyde tanınması, korunması ve güvence

altına alınması kesinleşmiştir (Kamacı, 2014, s. 5). Bir sonraki bölümde üzerine yoğun çalışmalar yapılan somut ve somut olmayan kültürel miras ile ilgili daha kapsamlı tanımlara yer vereceğiz.

2.1 Somut Kültürel Miras

UNESCO'ya göre somut kültürel miras; gelecek için korunmaya değer olduğu düşünülen binaları, tarihi mekânları, anıtları, eserleri vb. yapıları içermektedir. Bunlar arkeoloji, mimarlık, bilim veya belirli bir kültürün teknolojisi için önemli olan eserlerdir (UNESCO Tangible Cultural Heritage, 2017). Somut kültürel miras öğeleri de kendi içerisinde iki ana dala ayrılarak tanımlanmaktadır. Bu iki ana ayrımında UNESCO (2003)'e göre “taşınmaz kültür ve tabiat öğeleri” ve “taşınır somut kültürel miras” olarak belirtilmiştir. Taşınmaz kültür ve tabiat öğeleri dört grup altında toplanmıştır. Bunlar; anıtlar, bina grupları, yerleşim yerleri ve toplumsal tarih açısından önem taşıyan yapılarıdır. Taşınır somut kültürel miras öğeleri ise üç ana başlık altında toplanmıştır. Bunlardan birincisi arkeolojik araştırmalardan elde edilen arkeolojik buluntulardır. İkincisi halk kültürü araştırmalarında bir araya getirilen etnografik malzemelerdir. Somut kültürel miras öğelerinin son başlığı ise resimler, minyatürler, heykeller, müzik, tiyatro, dans, edebiyat, yapı, sinema-video ve filmler gibi sanat eserleridir (Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Koruma Sözleşmesi, 1983, Madde 1). Taşınır kültürel miras varlıkları, taşınmazlara kıyasla çok daha kırılgandır. İnsan eliyle yapılmış kültürel değer taşıyan her türlü nesneyi içeren bu varlıklar, kolayca fiziksel zarar görebilir, çalınabilir veya asıl mekânları, içerikleri, yaşları ve yaratıcıları kaydedilmediği takdirde soyut değerlerini ve anlamlarını yitirebilir. Bu sebeple; müzeler, galeriler ve kütüphanelerin varlığı ve doğru işletilmesi son derece önemlidir (Demiroğlu, 2006, s. 10).

2.2 Somut Olmayan Kültürel Miras

Kültürel çeşitliliğe paralel olarak somut olmayan kültürel miras olarak nitelendirilebilecek mirasımız sürekli bir gelişim ve değişim göstermektedir. Bir uygarlığın dünya görüşünü de o uygarlığa özgü somut olmayan kültürel mirası şekillendirir (Artun, 1995, s. 5). Somut olmayan kültürel miras kavramı UNESCO tarafından çıkarılmış ve yayılmıştır.

1972 tarihinde düzenlenen Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Korunması Sözleşmesi'nin kabulünden sonra UNESCO çalışmalarında, folklor, geleneksel kültür, maddi olmayan miras, maddi olmayan kültür, sözlü ve somut olmayan miras gibi ifadeler kullanılmıştır. Ancak UNESCO içinde 2002-2003 yıllarında yapılan hükümetler arası uzmanlar toplantılarında sözleşme metninin hazırlık döneminde korunması istenen bütün değerleri içine alacak en kapsamlı terimin somut olmayan kültürel miras terimi olduğu

kararına varılmış ve sözleşme metninde bu terim kullanılmıştır. 2003 yılında düzenlenen Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin hazırlanması ve bu mirasın adının somut olmayan olarak belirlenmesine karar verilmiştir. UNESCO sisteminde İngilizcesi “Intangible cultural heritage” olan bu terim Türkçeye maddi olmayan kültürel miras anlamını içeren somut olmayan kültürel miras olarak çevrilmiştir. Ayrıca UNESCO tarafından 2003 yılında ortaya konan somut olmayan kültürel miras ifadesi, bu tanımın yer aldığı sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğuna ilişkin 21 Ocak 2006 tarihli 5448 sayılı kanunla Türkiye Cumhuriyeti tarafından da kabul edilmiştir (Şimşek, 2015, s. 26-28).

Türkiye’de somut olmayan miras olarak tanımladığımız eserlerden UNESCO listesinde yer alanlar şu şeklide sıralanmıştır:

1. Meddahlık Geleneği (2008)
2. Mevlevi Sema Törenleri (2008)
3. Âşıklık Geleneği (2009)
4. Karagöz (2009)
5. Nevruz (Azerbaycan, Hindistan, İran, Kırgızistan, Özbekistan ve Pakistan ile ortak dosya (2009) (2016 yılında dosya Afganistan, Azerbaycan, Hindistan, Irak, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Pakistan, Tacikistan ve Türkmenistan katılımı ile genişletilmiştir)
6. Geleneksel Sohbet Toplantıları (Yaren, Barana, Sıra Geceleri ve diğer, 2010)
7. Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah (2010)
8. Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali (2010)
9. Geleneksel Tören Keşkeği (2011)
10. Mesir Macunu Festivali (2012)
11. Türk Kahvesi ve Geleneği (2013)
12. Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı (2014)
13. İnce Ekmek Yapımı ve Paylaşımı Geleneği: Lavaş, Katırma, Jupka, Yufka (Azerbaycan, İran, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye ile ortak dosya) (2016)
14. Geleneksel Çini Sanatı (2016)
15. Bahar Bayramı Hıdırellez (Makedonya ile ortak dosya) (2017)
16. Dede Korkut-Korkut Ata Mirası: Kültürü, Efsaneleri ve Müziği (Azerbaycan ve Kazakistan ile Ortak Dosya, 2018)
17. Işık Dili (2017)ve

Türkiye’nin 17. Madde kapsamındaki “Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi”ne kaydedilmiştir. 18 madde kapsamında olan “En İyi Uygulamam Örnekleri Miras Listesi”ne şu an kaydedilmiş bir miras bulunmamaktadır (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 2019).

Kültürel miras tanımları ve önemi kapsamında vurgular yapıldıktan sonra kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından çok önemli olan bir süreç dijitalleştirme buna bağlı olarak ana vurgu noktamız olan dijital küresyon ve kültürel mirasın dijitalleştirilmesinden bahsedeceğiz.

2.3 Dijitalleştirme

2000’li yıllarda teknolojinin hızla gelişimi ve artan bilginin korunması, saklanması ve gelecek kuşaklara güvenilir bir şekilde aktarılması için dijitalleştirme ilk akla gelen çalışma olmaya başlamıştır. Teknolojik gelişmelere paralel olarak dijitalleştirmenin önemi ve işlevselliği sürekli vurgulanmaktadır. Dijitalleştirme ilgili yapılan tanımlamalardan bazılarını bu çalışma kapsamında ele alacağız:

- “Dijitalleştirme en genel anlamıyla analogdan okunabilir, işlenebilir formata dönüştürme işlemidir. Bir başka deyişle dijitalleştirme görsel ya da işitsel öğelerin, bilgisayarlar tarafından tanınabilmesi, işlenebilmesi ve saklanabilmesi amacıyla sayısal kodlara dönüştürülmesi işlemidir” (Deren, 2006, s. 28).
- Dijitalleştirme, çeşitli nedenlerle değerli olan malzemelerin korunmasını sağlamak, çok kullanılan koleksiyonların yıpranmasını engellemek ve bu malzemelere erişimi artırmak gibi amaçlarla gerçekleştirilmektedir (Öztemiz ve Yılmaz, 2017, s. 445).

Dijitalleştirme ile ilgili yapılan tanımlamaları inceledikten sonra her tanımda ana temanın basılıdan yani analogdan makinaca okunabilen formatlara dönüştürme olduğu görülmektedir. Dijitalleştirme çalışmaları bahsedilen tanımlamalar ışığında da uzunca bir sürece yayılan işler bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijitalleşecek malzemenin karar verilip seçilmesinden dijital nesneye dönüşümüne kadar geçen aşamalı bir dizi işlemler dijitalleştirme süreçleri olarak adlandırılmaktadır.

2.4 Kültürel Mirasın Dijitalleştirilmesi

İnsanlık tarihi boyunca üretilen her şey olarak kabul edebileceğimiz kültürel miras ürünleri, teknolojinin hızlı gelişimine uyumlu olarak farklı aşamaların içine çekilmeye başlamıştır. Kültürel miras ürünlerinin dijitalleştirme süreçlerine entegre olarak yeni ortaya çıkarılan dijital kültürel mirasa dönüşümünde yaşanan süreçlerle birlikte dijital koruma, yeni dijital politikalar gibi kavramlar günümüzde yaygınlaşmaya ve çalışmalara konu olmaya başlamıştır.

Herhangi bir kişi ya da tüzel kuruma ait belgenin dijitalleştirilmesi ile ilgili yürütülmesi gereken planlama ve sonucunda üretilen dijital malzeme ile kültürel miras ürününün dijitalleştirilmesi ve bunun sonucunda elde edilen dijital kültürel miras ürünü farklı aşamaları içermektedir. Bir belgenin yaşam

döngüsü ile bir kültürel miras ürünün yaşam döngüsü ve sürdürülebilirliği arasındaki farklar dijitalleştirme süreçlerine de yansımaktadır.

Dijitalleştirme sürecinin standartlar ve uluslararası çerçevelerde yürütülmesi kültürel miras ürünlerini barındıran kurumlar açısından zamanla artı değer oluşturmaya başlamasıyla birlikte kültürel miras ürünlerinin sayısallaştırma çalışmaları yaygınlaşmaya başlamıştır.

Dijitalleştirme ile zamandan ve mekândan bağımsız olarak insanlar kültürel miras ürünlerine daha fazla erişmeye başlamışlardır. Yok olmaya yüz tutan sit alanları, anıtlar, uzun süredir gün yüzüne çıkamayan gelenekler, destanlar, tarihe ışık tutan belgeler, seyahatnameler, pullar, fotoğraflar ve daha birçok malzeme türünü kapsayan kültürel miras ürünleri dijital dünyanın eksenine dâhil olarak son kullanıcılara daha fazla erişim kanalı açmaya başlamıştır. UNESCO gibi kültürel miras açısından örnek adımlar atan kurumlar da kültürel miras ürünlerinin dijitalleştirilmesi projelerinin yaşam boyu öğrenme açısından da değer taşıdığına belirtmektedirler (Çakmak, 2016, s. 20).

Dijital olarak tanımlanabilen ve erişilebilen bir hale dönüşen kültürel miras ürünleri formatları gereği dijital kültürel miras tanımını almaktadırlar. Teknolojinin hızlı gelişimine ayak uydurmaya çalışan kültürel bellek kurumlarında dijitalleştirme çalışmaları artmaya başlayınca nasıl kontrol edileceği, korunacağı ve yönetileceği tam olarak bilinmeyen bir dijital miras yığını oluşmasına sebep olmaya doğru gidildiği görülmektedir. Standartlaşma çalışmaları bu noktada çok büyük önem teşkil etmektedir. Hem dijitalleştirme esnasında hemde oluşan dijital nesnesinin yeniden kullanımı, paylaşımı, korunması ve saklanması açısından standartlaşma çalışmalarının uygulanması ve bu çalışmaların yaygınlaşması kontrollü bir dijital kültürel miras oluşumunu sağlar.

Standartlaşma sayesinde oluşacak dijital kültürel mirasın yaşatılmasının en etkili yolu dijital arşivlerdir. Ülkemizde kültürel mirasın dijitalleştirilmesi ya da dijital kültürel mirası kapsayan bir standart maalesef yoktur. Bu durumun ana nedenlerinden biri “Türkiye’de dijitalleştirme uygulamalarına yönelik olarak yasal düzenlemelerde yaşanan belirsizlikler ve uygulamalara yönelik sınırların net olarak belirlenememesi” (Çakmak, 2016, s. 26).

Farklı bir formata bürünen kültürel miras ürünün zamandan ve mekândan bağımsız olarak erişimini ve sürdürülebilirliğini arttırmak için korumayı en üst seviyede tutmak gerekmektedir.

“Dijital koruma tekrar kullanım için de önemlidir. Dijital arşivlerin bilgilere erişim sağlaması ile bu bilgilerin yeni amaçlar için kullanılmaları toplumun entellektüel birikimini inşa etmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır” (Özbağ, 2010, s. 12). Dijital koruma ile ilgili yapılan tanımlamalardan bazıları;

- “Dijital koruma, belirlenmiş politika ve stratejileri kullanarak yeniden formatlanmış ve yaratılmış olan dijital içeriğin farklı ortam ve teknolojik değişikliklere rağmen her şekilde erişilebilir olmasını sağlamak” (Özbağ, 2010, s.12 ; ALA, 2007).
- Çakmak’a göre (2016, s. 26) dijital koruma dijital nesnelerin uzun süreli korunması ve kullanılabilirliğinin sağlanması için gerekli olan etkinliklerin yönetilmesi olarak tanımlanmaktadır.

Tanımlamalardan anlaşılacağı üzere korumada esas amaç yeniden kullanımı sağlayarak nesnenin ömrünü uzatmaktır. Bu amaca bağlı olarak kültürel miras ürünün yaşam döngüsü teknolojiyle beraber farklılaşmaya başlayacak ve erişim sınırları ortadan kalkacaktır.

Ülkemizde dijitalleştirme, dijital koruma ve dijital koruma politikaları ile ilgili çalışmalar genellikle eylem planlarında, kalkınma planlarında daha net ifadelerle yer almaktadır. Kültürel miras bağlamında bu konuda yasal bir düzenleme olmamakla birlikte anayasa maddeleriyle belirli sınırlar çizilmektedir (Çakmak, 2016, s. 3). Dijitalleştirme politikalarının uygulamaya geçmesi, tüm süreçlerin başarısını belirleyen bir faktördür.

Kültürel mirasın dijitalleştirilmesi ile ilgili ülkemizde yapılan çalışmalardan bazılarını inceleyerek bu alanda ne aşamada olduğumuzu gözlemleyebiliriz:

- 1970li yıllarda Milli Kütüphane’de yazma eserler dijitalleştirilmeye başlamıştır. “2000 yılına kadar sürdürülen, yazma eserlerin tanımlanmasına yönelik işlemleri içeren Türkiye Yazma Toplu Katalogu (TÜYATOK) projesi gösterilebilir” (Odabaş, Odabaş ve Polat, 2010; Millî Kütüphane, 2011). TÜYATOK projesi ile dijitalleştirme çalışmalarına adım atılmaya başlanmıştır.
- Ülkemizde müzelerde yapılan dijitalleştirme çalışmalarına ve projelerine verilebilecek çalışmaların başında AccessIT (Accelerate the Circulation of Culture Through Exchange of Skills in Information Technology - Bilgi Teknolojilerinin Değişen Yetenekleri Aracılığıyla Kültürel Dolaşımın Hızlandırılması) projesi ile Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nde gerçekleştirilen dijitalleştirme çalışmaları yer almaktadır (Özen ve Demirdelen, 2011, s. 133).
- LoCloud (Local Content in Europeana Cloud) projesi ile Milli Kütüphane ve Vehbi Koç Ankara Araştırmaları (VEKAM) merkezinden yazma eserler, objeler, belgeler, fotoğraflar ve haritalardan oluşan geniş bir envanter yelpazesi Avrupa Dijital Kütüphanesi olan Europeana’ya aktarılmıştır.

Uluslararası platformlarda kültürel miras alanında yapılan çalışmalardan bazılarını incelyerek bu alanda neler yapıldığını gözlemleyebiliriz.

- **CALIMERA (Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resources):** Dijitalleştirme konusunu oldukça geniş bir ölçekte ele alan proje Avrupadaki yerel kültür kurumlarının (kütüphane, müze, arşiv) dijitalleştirilmesi ve erişime açılması amacıyla gerçekleştirilmiştir (Şahin, 2010 s. 27-29).
- **NINCH (National Initiative for Networked Cultural Heritage):** Kar amacı gütmeyen yerel kültürel mirasın erişimini sağlayan bir projedir. 1993 yılında Amerikan Konseyi ve Getty Bilgi Enstitüsü tarafından ortaklaşa olarak başlatılmıştır (NINCH, 2014).
- **ERPANET (Electronic Resources Preservation and Access Network):** Genişletilebilir bir Avrupa girişimi kurmayı hedefleyen Avrupa Komisyonu tarafından oluşturulmuş, kültürel miras ve bilimsel nesnelerin dijital koruma ve erişiminin sağlandığı bir projedir (ERPANET, 2014; Ülger ve Külcü, 2016, s. 47).

3. Dijital Kürasyon

Modern çağın kaçınılmaz bir gerçeği olan dijitalleştirme ve buna bağlı olarak ortaya çıkan yeni dijital varlığın sahip olduğu yaşam döngüsünün sürdürülebilirliği ve geleceğe aktarılabilirliği için karşımıza çıkan süreç dijital kürasyondur. Yaşam döngüsü boyunca dijital verilerin korunması ve korumanın ötesinde uzun vadede değerini arttırarak kullanılabilir kılınması olarak dijital kürasyonu tanımlamak mümkündür.

Dijital kürasyonu daha iyi anlayabilmek ve kavramsallaştırabilmek için “kürasyon, küratörlük” kavramlarını tanımlamak ve anlamak gerekmektedir. Joyce Ray’a göre küratörlük terimi son zamanlarda birçok alanda kullanılmaya başlamış. Küratörlüğün Latince’den gelen küratör kelimesinden türetildiğini ve küratörlerin bazı temel rolleri olduğundan bahseden Ray bu kapsamda aşağıdaki unsurları tanımlamıştır.

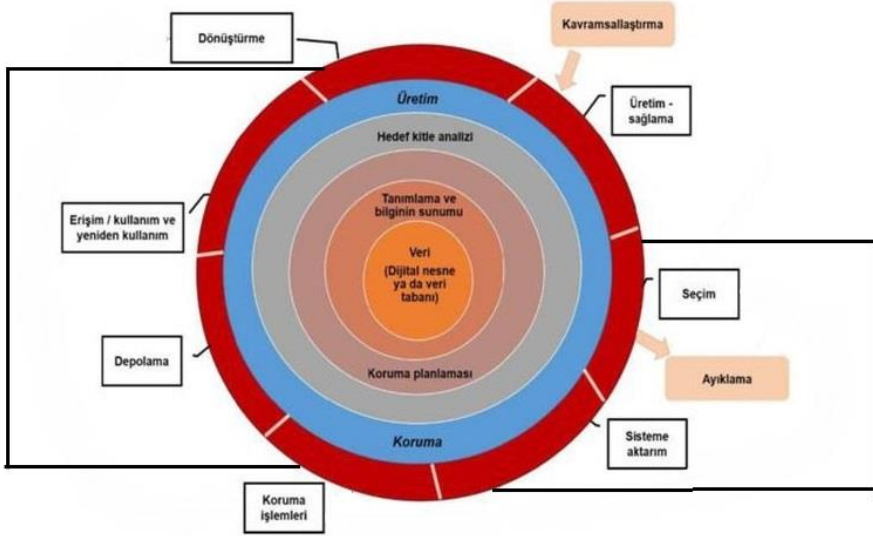
Küratörler;

- Yöneten, denetleyen
- Muhafaza eden
- Tercüme eden
- Seçen müze çalışanlarıdır (Ray, 2014, s. 1).

Dijital kürasyon çağımız için yeni bir disiplin olarak tanımlanabilir. Külcü’ye göre (2018, s. 141) “Dijital kürasyon, dijital ortamda belgelerin korunmasının ötesinde, dijital içeriğin üretiminden arşivlenmesine kadar yaşam döngüsünün (life cycle) tüm aşamalarını kapsayacak çerçevede tanımlanmaktadır (Lee ve Tibbo, 2011, s. 124; Guss ve Gregory, 2011, s. 177)”. Birleşik Krallık’ta kurulmuş olan Dijital Curation Center (DDC)’nin yapmış olduğu tanıma göre; yaşam döngüsü boyunca dijital araştırma verilerinin değerinin korunması, ve

uzun vadede korumanın artırılması vurgulanarak daha yüksek kaliteli araştırmalar için yeniden kullanım hedefi amaçlanmıştır (DDC, 2019).

Dijital kürasyon sürecinde de aynı dijitalleştirme süreçlerinde olduğu gibi seçim, toplama, koruma, süreklilik ve arşivleme gibi aşamalar ile (Külcü, 2018, s. 141) son kullanıcının erişimi doğru bir şekilde hedef haline getirilmektedir. Bu aşamalar

Şekil 10 Dijital Kürasyon Yaşam Döngüsü (Çakmak, 2017, s. 56 ; DDC, 2014)

Yukarıdaki şekilde de görölen söz konusu aşamalar şu şekilde açıklanabilir:

- **Kavramsallaştırmak (Conceptualise):** Dijital nesnelerin yaratılmasını tasarlamak ve planlamak.
- **Üretim (Create):** Dijital nesnelere üretmek.
- **Erişim ve kullanım (Access and use):** Dijital nesnelere kolayca erişim ve kullanım sağlamak. Bazı nesnelerin güvenliği açısından erişim özel izinli ya da sınırlı tutulmalıdır.
- **Değerlendirme ve seçme (Appraise and select):** Dijital objeleri seçmeden önce değerlendirmek ve uzun süreli koruma gerektirenleri seçilmelidir. Bu işlemleri yaparken politikalar ve yasal düzenlemelere uyulmalıdır.
- **Ayklama (Dispose):** Uzun süre koruma amaçlı olarak seçilmemiş nesnelerin yasal düzenlemeler çerçevesinde ayıklamak.
- **Aktarım (Ingest):** Dijital nesnelerin yasal düzenlemeler ve politikalar çerçevesinde aktarılmasını sağlamak.

- **Koruma (Preservation action):** Dijital nesnenin uzun vadede korunmasını sağlamak için çalışmalarda bulunmak.
- **Yeniden değerlendirme (Reappraise):** Yeniden doğrulama ve değerlendirme yaparak ayıklanması gereken dijital nesne bırakmamak.
- **Depolamak (Store):** Dijital nesnelere belirtilen standartlar çerçevesinde depolamak.
- **Erişim ve yeniden kullandırma (Access and reuse):** Dijital nesnenin bütün aşamalardan geçtikten sonra erişimini sağlayarak yeniden kullanıma hazır hale getirmek.
- **Dönüştürmek (Transform):** Dijital nesneyi farklı bir formata dönüştürmek.

Yukarıdaki aşamalardan da görüldüğü gibi dijital kürasyon dijital nesnenin yaşam döngüsünün sürdürülebilmesi için yapılan çalışmaların bütünü anlamına gelmektedir.

Ülkemizde yeni bir disiplin olmasının yanı sıra uluslararası platformlarda dijital kürasyon kapsamında yapılan dijital koruma, dijital yönetim gibi dijital küratörlük işlerini gerçekleştiren kişiler bilgi profesyonelleri olarak tanımlanabilmektedir.

Külcü'ye göre (2018, s.142) "ABD'de Müze ve Kütüphane Bilimleri Enstitüsü (The Institute of Museums and Library Science) 2006 yılından bu yana dijital kürasyon üzerine lisansüstü düzeyde eğitim içeriklerinin geliştirilmesini desteklemektedir. 2004 yılında İngiltere'de kurulan Dijital Kürasyon Merkezi (The Digital Curation Center / DCC) Enstitünün destekleri ile veri, kürasyon, farklı tür bilgi objelerinin yaşam döngüsünde yönetimi üzerine faaliyetlerini sürdürmektedir (Rusbridge, Burnhill, Ross, Buneman, Giaretta, Lyon, ve Atkinson, 2005, s. 35).

3.1 Dijital Kürasyon Uygulamaları ve Standartlar

Kültürel bellek kurumları arasında farklı türde bilginin yer aldığı müzelerde, dijital kürasyon ve bu alanda oluşan standartlar ve çalışmalar oldukça kıymetlidir. Nesnenin özellikle de yeniden üretilmiş olan dijital nesnenin yaşam döngüsü içinde erişim ve kullanım faaliyetlerinin yerine getirilebilmesi için dijital kürasyon standartlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda uluslararası açıdan sıkça kullanılan ve çalışmanın ana ölçütlerini oluşturan ATHENA, LIDO ve SPECTRUM hakkında bilgiler verilmiştir.

3.1.1 ATHENA (Access to cultural heritage network across Europe)

ATHENA (Access to cultural heritage network across Europe) Avrupa'da başlatılmış, aynı zamanda Avrupa Dijital Kütüphanesi Europeana'ya da içerik sağlayan geniş bir veri seti sunmaktadır. ATHENA oluşum olarak kökenini MINERVA ağından almaktadır (ATHENA, 2019). Avrupadaki tüm

müzelerden içerik elde edilmesini sağlamak başlıca görevlerinden biridir. Amaç Avrupa'daki tüm müzelerin ve paydaşların içeriklerini bir araya getirerek oluşan yeni dijital içeriğin standartlar ve yasal düzenlemeler ekseninde Europeana'ya entegre olmasını sağlayarak çok yönlü ve özgün veri setiyle daha fazla kullanıcıya erişmektir (ATHENA, 2011).

3.1.2 LIDO (*Lightweight Information Describing Objects*)

LIDO, müzelerde yaygın olarak kullanılan XML harmanlama ve aynı zamanda bir dijital kürasyon standartıdır. "Farklı üstveri formatına sahip koleksiyon yönetim sistemlerinin ve katalog veri tabanlarının ortak bir platformda bir araya gelebilmesini amaçlayan LIDO; kültürel, tarihi, mimarlık, doğa tarihi gibi her türden koleksiyon nesnelerinin verileri için kullanılabilir" (Ayaokur, 2014, s. 51).

LIDO, sadece 3 tanesi zorunlu 14 bilgi grubunu tanımlamaktadır (LIDO, 2019). Ama kayıtlardaki bilgi 7 alanda organize edilmektedir:

- Nesnenin sınıflanması: Nesnenin türü ve diğer sınıflama terimleri
- Nesnenin tanımlanması: Nesnenin başlığı, açıklaması, yeri, gösterim ve basım bilgisi, ölçüleri ve tanımlayıcı metin gibi temel bilgileri
- Durum: Nesnenin sağlanması, oluşturulması, kullanımı, sergilenmesi, kaybolması, taşınması, restorasyonu, yayınlanması ve ilgili bilgileri içeren kayıtları
- İlişki: Nesnenin yer, olay, kişi ve tarih ile olan ilişkileri ve diğer nesnelere ilişkileri
- Haklar: Nesne ile ilgili sorumluluk alanları
- Kaynak: Dijital kaynaklar hakkında bilgi (bağlantı, bağlantının URL bilgisi, ilişki ve kaynak türü, görüntüleme türü, tarihi, kaynak üstveri alanı gibi veri alanları (Coburn, Light, McKenna, Stein ve Vitzhum, 2010).

3.1.3 SPECTRUM

Dünyanın birçok ülkesinde yaygın olarak kullanılan, İngiltere koleksiyon yönetim standardı SPECTRUM aynı zamanda bir dijital kürasyon standardı olarak da ele alınmaktadır. Günümüzde Spectrum 5.0 versiyonu kullanımını sürdürmektedir (SPECTRUM, 2019).

"SPECTRUM iki ana bölüme ayrılmıştır. Ana bölümlerden ilki müzede koleksiyon yönetim faaliyetlerini ve nesnelerin dokümantasyonu sürecindeki işlemleri tanımlamaktadır. İkincisi ise; temel nesne tanımlamalarını da içeren işlemlerde ortaya çıkan bilgi gereksinimlerini belirlemektedir (MDA, 2005, s. 7). Standardın her iki bölümünde de müzeler için ayrıntılı bir şekilde adım adım izlenmesi gereken süreçler belirtilmiştir. Bu özelliği ile uygulama açısından pratik bir yöntem sunan standart başta İngiltere olmak üzere diğer ülkelerde de oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır" (Ayaokur, 2014, s. 48).

Kültürel bellek merkezleri arasında en çok kültürel miras ürünlerini barındıran müzelerde, dijitalleştirme ve dijital kürasyon çalışmalarının yürütülebilmesi ve işleyebilmesi için içerik yönetim sistemleri ile bir arada entegre olarak çalışabilmelidir. Bu bağlamda müzeler ve içerik yönetim sistemleri konusunda daha detaylı bilgilendirmeyi dördüncü bölümde ele aldık.

4. Müze Tanımı ve Oluşumu

Günümüzde tarihe ışık tutan kültürel miras ürünlerini toplayan, koruyan ve insanların bu ürünlere erişimi sağlayan kültürel bellek kurumlarından biri de müzelerdir. Müzelerin kökenine indiğimizde İlk Çağ Yunan kültüründen, Antik Çağ'da İskenderiye Kütüphanesi'ne uzanan bir tarih serüveniyle karşılaşmaktadır. “İskenderiye Kütüphanesi neredeyse günümüzdeki müze kavramının çekirdeğini oluşturan, müze, okul ve araştırma kurumu niteliğinde olan bir yapılandır” (Kaytan, 2012, s. 4).

Türkiye’de müze ve müzecilik çalışmalarının özellikle Türk müzeciliğinin ilk adımlarının “Selçuklular Dönemi’nde (13.yy.) eski Konya’nın bulunduğu höyüğü çevreleyen ve günümüze hiçbir izi kalmayan sur duvarlarının etrafına ellerine geçen çeşitli dönemlere ait eserlerin nizami bir şekilde dizilmesi ile karşımıza çıkar. Gerçek anlamda Türk müzeciliğinin temeli İstanbul Arkeoloji Müzesi’nin temelini de oluşturan Mecma-ı Asar-ı Atika’ya dayanmaktadır” (Türkiye’de Müzecilik, 2019).

Avrupa’da ise “sanatsal ağırlıklı nesnelerin bilinçli olarak toplanması ilk olarak Greklerde görülmektedir. Antik yazalardan Pausanias’tan nakledildiğine göre, Atina Akropolünün büyük tören kapısı olan propleianın sol kanadına bitişik “Pinakothek” adı verilen ve içerisinde Polynote, Micon, Panainos, Apollodoros, Herodotos, Zeuxis ve Parhasios gibi dönemin ünlü sanatçıların eserlerinin sergilendiği (Başaran, 1995, s. 49), halka da açık olan bir resim galerisinin yer aldığı bilinmektedir” (Yaraş, 1994, s. 19 ; Başaran, 1995, s. 49; Yücel, 1999, s. 19). Helenistik dönemde eski eserlerin toplanmasına büyük önem verilmiştir. Romalılar’da geçmişe ait eserlerden meydana gelen koleksiyon oluşturma ve eser kopyalama, kültürlerinin vazgeçilmez bir özelliği olarak görülmektedir. Hatta Romalılar, eski Grek heykellerinin bir araya toplanmasını, ya da başka bir deyişle, “Pinakothek” sahibi olmayı onur saymışlardır (Gerçek, 1999, s. 1). Orta Çağ Avrupası’nda bugünkü anlamda bir müze kurma ve sergileme düşüncesi bulunmuyordu. Yalnızca manastır ve kiliselerde dinsel eşyalardan derlenen ve her geçen gün biraz daha artan koleksiyonlar vardı (Yücel, 1999, s. 20). Müzelerin ülkemizde ve Avrupa’da gelişim serüvene değindikten sonra müzenin tanımlanması ve işlevlerini kavramsallaştırmak gerekmektedir.

Müze; “toplumun ve gelişiminin hizmetinde olan, halka açık, insana ve yaşadığı çevreye dair tanıklık eden malzemelerin üzerinde araştırma yapan,

toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan ve sonunda inceleme, eğitim ve beğeni doğrultusunda sergileyen, kâr düşüncesinden bağımsız sürekliliği olan bir kurumdur” (Kervankıran, 2014, s. 349). Kültür Bakanlığı’nın 1989 tarihli yönetmeliğindeki müze tanımı ise şöyledir: “Kültür varlıklarının tespit eden, bilimsel metotlarla açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koruyan, tanıtan, sürekli ve geçici olarak sergileyen, halkın eğitimini ve bedii zevkini yükselten, dünya görüşünü geliştirmede daimi etkin olan kuruluşlardır” (Gerçek, 1999, s. 11; Şahan, 2005, s. 2). Değişen toplumsal yapı ve bilgi çağına geçiş sürecinde müzeler için yapılan tanımlamalar biraz farklılaşmaya başlamıştır. Özellikle “ICOM (International Council of Museums)’un kuruluşunda günümüzde yaptığı iki farklı müze tanımı değişimin önemli göstergesidir. 1946 yılında ICOM müzeyi, disiplinlerarası sanatsal, tarihi, bilimsel, arkeolojik, teknik gibi birçok alanlar koleksiyonların yer aldığı mekanlar olarak tanımlarken, 2007 yılında Viyana’da kabul edilen tüzüğe göre, kar amacı gütmeyen, toplumun eğitim, araştırma gibi birçok alanda hizmetine, halka açık insanlığı, somut ve somut olmayan mirası sağlayan, koruyan, sergileyen daima gelişim halinde olan kuruluşlar olarak tanımlar. (ICOM, 2019) Artık müzeler sadece kültürel miras ürünlerini toplayan durağan yapılar olmaktan çıkıp daha etkileşimli bir yapıya dönüşerek yaşayan mekanlar olmaya başlamışlardır. Müzelerin oluşum süreçleri açısından bazı temel unsurlar çerçevesinde bir araya geldiği bilinmektedir. Bu temel unsurlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Koleksiyon ve Yönetimi
- Personel
- Bütçe
- Bina
- Ziyaretçi

Bu unsurlar çerçevesinde oluşan müzelerin toplumsal açıdan da öne çıkan işlevleri yer almaktadır. Bunlar:

- Toplama
- Koruma
- Araştırma
- İletişim

Kuramsal çerçeve açısından çalışmanın ana omurgasında yer alan kültürel miras, dijitalleştirme, dijital kürasyon ve müzeler ile ilgili genel çerçeveyi oluşturduktan sonra çalışmanın diğer aşamasında yer alan yöntem, bulgular, sonuç ve değerlendirme kısmı ile araştırma tamamlanmıştır.

5. Yöntem

Çalışmada nicel araştırma yöntemleri arasında yer alan betimleme yöntemi kullanılmıştır. Betimleme yöntemi çerçevesinde tabakalı örnekleme ile örnekleme seçilerek değerlendirilmiştir. Tabakalı örnekleme; belirli bir

değişken dikkate alınarak, bu değişkene ilişkin evrende var olan özelliklerin örnekte de aynı oranda temsil edilmesidir (Altunışık, R , Çoşkun, R , Bayraktaroğlu, S , Yıldırım E. 2007, s.130). Tabakalı örneklem çerçevesinde ele alınan değişken müzelerin kendilerine ait web sayfası olmuştur. Bu değişkene bağlı olarak 452 müzeden 117 müzenin kendine ait web sayfası olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada veri toplama tekniği olarak anket kullanılmış. Ayrıca katılımcılarla görüşmeler yapılmıştır. Anket doğrudan doğruya veri toplama tekniği olup, objenin basit bir şekilde kağıt-kalem yoluyla bilgi verebilmesidir (Özyıldırım 2006, s.2 ; Ülger ve Külcü, 2017, s. 43).

Çalışma kapsamında “Dijital Kürasyon Uygulamaları Çerçevesinde Müzelerde İçerik Yönetim Sistemlerinin Geliştirilmesi” anketi uygulanmıştır. Sonuçlar bulgular kısmında değerlendirilmiştir.

6. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde anket sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Bu anket 117 müzede görev yapan çalışanlara iletilmiştir. Mail ve yüzyüze görüşme ile anket gönüllü katılım formu da esas alınarak uygulanmıştır. 117 müze içerisinde 15 müze ankete olumlu dönüş sağlamıştır. 15 müzeden katılan çalışan sayısı 54 kişi olmuştur.. Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Çengelhan Rahmi Koç Müzesi, Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi Kültür Girişimi, Etnografya Müzesi, Aydın Arkeoloji Müzesi, Suna-İnan Kıraç Kaleiçi Müzesi, Türkiye İş Bankası Müzesi Hisart Canlı Tarih Müzesi, Santral İstanbul Enerji ve Çağdaş Sanatlar Müzesi, İstanbul Arkeoloji Müzesi Adalar Müzesi, Sakıp Sabancı Müzesi, MKE Sanayi ve Teknoloji Müzesi, Ayasofya Müzesi Topkapı Sarayı Müzesi ,Türk ve İslam Eserleri Müzesi bu müzelerdir.

Anket formunun ilk bölümde demografik veri elde edilebilmek için çoktan seçmeli dört soru sorulmuştur. Bu sorular kurum statüsü, kurumda görev alma süresi, eğitim düzeyi ve kurum pozisyonu hakkında bilgi almak amacıyla sorulmuş sorulardır. İkinci bölümde kurumdaki personellerin nitelikleri konusunda bilgi sahibi olmak amacıyla likert ölçekli 1 soru, koleksiyonda yer alan eser sayıları, depolama alanı, araştırmacı çalışma alanı, personel çalışm alanı konularında 6 adet açık uçlu soru sorulmuştur. Kurumda yer alan eserlerin erişim koşulları hakkında çoklu yanıt işaretlenebilen bir soru sorulmuştur. Kurumda yer alan eserlerin saklama ve koruma koşulları hakkında likert ölçekli bir soru yer almaktadır. Kurumda iyileştirilmesi ön görülen koşullar ve kurumda yer alan eserlere erişim hakkında çoklu yanıt sistemine dayalı iki adet soru bulunmaktadır. Anketin üçüncü bölümünde kültürel mirasın dijitalleştirilmesi ve dijitalleştirme çalışmalarının yapılma oranı hakkında iki adet likert ölçekli soru yer alırken dijitalleştirme işlemini gerçekleştiren kişiler ve kişi sayıları hakkında iki adet çoklu yanıt verilebilen

soru yer almaktadır. Dijital kürasyon hakkında sahip olunan bilgi ve bu alandaki standartlar, uygulamalar ve çalışmalar ile ilgili likert ölçekli iki adet soru bulunmaktadır. Dijital kürasyonun tanımlanması, avantajları ve dezavantajları ile ilgili üç adet çoklu yanıt verilebilen soru yer almaktadır. Kurum olarak dijital kürasyon standardı kullanımı ve kullanılan standardın belirtilmesi hakkında iki adet çoktan seçmeli soru yer almaktadır. Kurumların kendilerine özel olarak geliştirdikleri bir standardın olup olmadığı hakkında bilgi edine bilmek için bir adet açık uçlu soru sorulmuştur. Dijital kürasyon yönetiminin ülkemizde ne durumda olduğunun müze personelleri açısından değerlendirilmesine yönelik likert ölçekli bir adet soru sorulmuştur. Ayrıca genel olarak anket hakkındaki görüş ve önerilerin bildirilmesi için açık uçlu bir soru sorulmuştur.

	S	%
Lise	10	18,2
Önlisans	13	23,6
Lisans	18	33,6
Lisans üstü	10	18,2
Doktora	3	6,4
Toplam	54	100,0

Tablo 1 Müze Çalışanlarının Eğitim Düzeyleri

“Eğitim düzeyiniz nedir?” sorusunun yanıtı yukarıdaki tabloda yer almaktadır. Tabloyu incelendiğinde müze çalışanlarının eğitim düzeyleri hakkında bilgi sahibi olunmaktadır. Çalışanların % 33,6 sı lisans, % 18, 2 si lisans üstü eğitim düzeyine sahiptir. Bu iki oranın birbirine yakın olması müze çalışanlarının en az dört yıllık bir eğitime sahip olduklarının göstergesidir.

	S	%
Yönetici	10	18,2
İdari Personel	10	18,2
Konservatör	4	7,3
Arkeolog	5	9,1
Sanat Tarihçisi	3	5,5
Küratör	2	3,6
Bilgi ve Belge Yöneticisi	8	15,4
Müze Eğitmeni	4	7,3
Diğer	8	15,4
Toplam	54	100,0

Tablo 2 Müze çalışanlarının Pozisyonları

Anketi cevaplayan kişiler üzerinde veriler incelendiğinde yönetici ve idari personel'in % 18.2'lik dilimle eşit olduğu görülmektedir. Verilen cevaplar çerçevesinde küratörlerin % 3,6'lık bir dilimle müzelerde çok az yer aldıkları bulgusuna erişilmektedir. Modern anlamda müzelerde küratörlerin çok fazla

yer alması gerekirken ülkemiz ölçeğinde bu sayının azlığı modern müze kavramının tam olarak oturtulmadığını göstermektedir.

	S	%
Açık erişim	14	25,2
Yetkilendirilmiş erişim	27	50,0
Özel izinlere tabi erişim	4	18,0
Erişim yoktur	3	7,3
Toplam	54	100,0

Tablo 3 Müzelerde Eserlere Erişim Hakları

Tablo incelendiğinde anketi yanıtlayanlar içerisinde % 50’lik en büyük birimin “Yetkilendirilmiş erişim” ile eserlerine erişimin büyük oranda sınırlandırıldığı görülmektedir. Modern toplumların açık erişimi vurguladığı günümüzde müzelerin sadece % 25,2’sinin eserlerine açık erişim olduğu bulgulardan elde edilmiştir.

	S	%
Dijitalleştirme	11	20,0
Dijital saklama	10	18,2
Dijital koruma	14	25,5
Dijital sergileme	19	34,5
Hepsi	26	47,3
Hiçbiri	3	5,4

Tablo 4 Dijital Kürasyonun Düşündürdükleri

“Dijital kürasyon denilince aşağıdaki seçeneklerden hangisi ya da hangileri aklınıza gelmektedir” çoklu seçmeli sorusu hakkında verilen yanıtlar yukarıdaki tablo incelendiğinde elde edilmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu % 47,3 (26 kişi) dijital kürasyon kavramı denilince “hepsi” seçeneğini işaretleyerek bu kavramın dijitalleştirme, dijital koruma, dijital saklama ve dijital sergileme ile ilişkili olduğu verisini bize sağlamaktadırlar.

	S	%
Evet	13	23,6
Hayır	41	76,4
Toplam	54	100,0

Tablo 5 Dijital Kürasyon Standartlarının Kullanımı

“Kurumunuzda dijital kürasyon standartlarının herhangi biri kullanılıyor mu?” sorusuna verilen veriler yukarıdaki tabloda değerlendirilmiştir. Tabloyu incelendiğinde müzelerin % 76,4’lük bir çoğunluğunun standartları kullanmadığı bulguları elde edilmektedir. Bu durum bir taraflıya da ülkemizde

uluslararası platformlara müzelerin daha entegre olamadığının bir göstergesidir.

	S	%
Standartlaşma	31	56,4
İşbirliği	36	65,5
Uluslararası temsil	38	65,5
Zaman verimliliği	23	41,8
Kullanılabilirlik	26	47,3
Şeffaflık	32	61,8

Tablo 6 Dijital Kürasyon Standartlarının Katkıları

Tabloyu incelendiğinde dijital kürasyon standartlarının müzelere birçok alanda katkı sağladığının müzeciler tarafından düşünüldüğü görülmektedir. En fazla katkının 38 kişi (% 65,5) ile “Uluslararası temsil” açısından olacağı belirtilmiştir. En az katkının ise “zaman verimliliği” açısından olduğu 23 kişi tarafından elde edilmiş verilerdir.

	S	%
Maliyet artışı	27	49,1
Güvenlik sorunu	31	56,4
Ekstra personel	13	23,6
Ekstra işgücü	17	30,9
Altyapı sorunu	40	70,9
Diğer	5	1,8

Tablo 7 Dijital Kürasyon Standartlarının Dezavantajları

Tablo detaylı olarak incelendiğinde en fazla dezavantajın “Altyapı sorunundan” kaynaklanacağını dile getiren 40 kişi (% 70,9) olduğu elde edilmiştir. Bu dezavantajı 31 kişi (%56,4) ile “güvenlik sorunu” kısmı takip etmektedir. Diğer ise 5 kişi (%1,8) ile en az işaretlenen dezavantaj olmuştur. İşaretleme yapılmasına rağmen diğer seçeneği katılımcılar tarafından açıklanmamıştır.

Bulgular sonucunda elde edilen veriler ışığında müzelerin yapısı ve dijital kürasyon ile ilgili sonuçlar ve öneriler son bölümde sunulmuştur.

7. Sonuç ve Öneriler

Çalışmamız kapsamında ülkemizde dijitalleştirmeye bağlı olarak ortaya çıkan dijital kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından dijital kürasyon uygulamaları ve müzelerde bu konuda bilinci ölçmek adına bir anket düzenlemiştir. Ayrıca müze çalışanlarıyla görüşmeler yapılmıştır. Düzenlediğimiz anket sonucunda elde ettiğimiz veriler, ülkemiz açısından dijital kürasyon alanının geliştirilmesi adına adımlar atılmasına öncülük etmeyi

amaçlamıştır. Müzeler kültürel miras materyallerini toplayan, tanımlayan, sergileyen, erişime açan modernizm anlayışıyla birlikte eğitim, araştırma, iletişim gibi faaliyetlerde yürüten canlı mekanlar olarak tanımlanabilmektedir. Değerlendirme sonucunda ülkemizdeki müzelerde yukarıdaki tanımda bahsettiğimiz birçok alanın gerçekleşmediğini gözlemledik. Elde edilen sonuçları aşağıdaki başlıklar altında ele alınmıştır.

7.1 Müzelerin Kurumsal Yapısının, Çalışanlarının Ve Koşullarının Değerlendirilmesi

Müzelerin bağlı oldukları kurumsal yapı açısından ele aldığımızda 37 katılımcının özel, 17 katılımcının kamu (devlet) müzesi çalışanı olduğu tespitine elde edilen verilen sonucunda erişilmiştir. Katılımcıların temel kişisel verileri içinde eğitim seviyeleri değerlendirildiğinde lisansüstü eğitim yaygın olduğu verisine ve aynı zamanda çalıştıkları kurumdaki pozisyonları açısından yönetici ve idari personelin fazla olduğu gözlemlenmiştir. Müzelerin eserleri, çalışma alanları, görsel işitsel malzemeleri. vb koleksiyonu tanımaya ve anlamaya yönelik sorulan sorulara çok az yanıt verilmiştir. Hem özel müzeler hemde kamu (devlet) müzeleri koleksiyonlarında yer alan objeler, basılı materyaller, görsel işitsel materyaller, personel çalışma alanı, depolama alanı ve araştırmacı çalışma alanı sorularını genellikle boş bırakmışlardır. Genel olarak her iki müze türü çalışanları kendi birimleri ve alanları dışında çok kapsamlı bilgi sahibi olmadıkları için bu tarz açık uçlu sorulara doğru ve güvenilir yanıtlar verememiştir. Koleskiyon erişiminiz ne durumdadır sorusuna en fazla verilen yanıtın “yetkilendirilmiş erişim” ve “özel izinlere” tabi olması müzelerin erişim konusunda çok fazla ilerleyemediklerini göstermektedir.

7.2 Müzelerde Dijital Kürasyonun Değerlendirilmesi

En çok önem verdiğimiz konu olan dijital kürasyon uygulamaları ve standartlarını bilme, kullanma ya da bu alanda çalışmalar yapma kısmında anlamlı bulgular ve veriler elde edilememişir. Ülkemizde bu standartlara dair çok fazla bilgi sahibi olmakla birlikte sadece bir kurumun LIDO kullandığına dair veri elde edilmiştir. Fakat onun dışında kamu (devlet) müzelerinden anketimizi değerlendiren katılımcılarımız MUES kullandıklarını dile getirmişlerdir. MUES (Müze Ulusal Envanter Modeli) 2014 yılında başlatılan tüm müzelerin envanterlerinin tutulacağı bir veri bankasıdır. Envanter dışında müzelerde yer alan çalışmaların (sigorta işlemleri, sergi işlemleri, konservasyon, raporlamalar...vb) da bu veri bankası tarafından tutulması hedeflenmektedir. Bu sayede oluşabilecek riskleri en aza indirmek öngörülmüştür (Kültür Varlıkları ve Müzeler, 2019).

7.3 Öneriler

Çalışma kapsamında ortaya çıkan bulgular ve buna bağlı olarak oluşan sonuçlar değerlendirildiğinde, müzelere yönelik öneriler aşağıda sunulmuştur.

1. Dünya ile aynı anda ilerleyebilmek adına dijitalleştirme, dijital miras, dijital kürasyon gibi alanlarda yasal düzenlemeler, politikalar ve standartlar oluşturulmalıdır.
2. Müzelerin dijitalleştirme, dijital kürasyon açısından donanımlı bir hale getirilmesi sağlanmalıdır.
3. Müzeler kültürel miras ürünlerinin yer aldığı tarihe ışık tutan ender mekanlar olarak bilgi toplumuna ayak uydurarak sahip oldukları değerli bilgileri paylaşımına açılmalıdır.
4. Ülkemizdeki müzeler sahip oldukları koleksiyonları daha çağa uygun bir şekilde yönetebilmek için ulusal yada uluslararası bir koleksiyon yönetimi bilgi sistemine taşınmalıdır.
5. Müzelerde çağı takip eden, dijitalleştirme çalışmalarına entegre olabilen alanına hakim ve her açıdan çok yönlü kişiliğe sahip personeller müzeler için istihdam edilmelidir.
6. Modern müze tanımına uygun müzeler kurulmalı, müzeler sahip oldukları geleneksel yapıdan çıkarak yenilenmelidir.
7. Ülkemiz ölçeğinde yeni bir kavram olan dijital kürasyon bilgi profesyonelleri ve akademisyenler tarafından ele alınarak geliştirilmesi için faaliyetler yürütülmelidir.
8. Dijitalleştirme, dijital kürasyon ile ilgili ulusal bir standartlaşma sağlandıktan sonra uluslararası platformlarda yer alabilmek için uzman kişiler tarafından adımlar atılmalıdır.
9. Ülkemizdeki kültürel bellek kurumları arasında ortak bir nitelendirme ve sınıflama sistemi oluşturularak müzelerin koleksiyonları ve koleksiyonların yönetimlerinin uzmanlar ve bilgi profesyonelleri tarafından gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Altınışik, R , Çoşkun, R , Bayraktaroğlu, S , Yıldırım E. (2007). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri spss uygulamalı*. İstanbul: Sakarya yayıncılık.
- ATHENA (2011). Erişim Adresi: <http://www.athenaeurope.org/index.php?en/91/information-on-the-project>
- Artun, E. (1995). Ozandan aşğa halk kültürü geleneğinin kültür kaynakları. *İçel Kültürü*. 9 (41):148.
- Ayaokur, A. (2014). *Müzelerde bilgi yönetimi: Sadberk Hanım Müzesi örneği*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Başaran, C. (1995). Arkeolojiye Giriş I –II, 2.Baskı, Aşşyan Kitabevi, Erzurum.

- Coburn, E., Light, R., McKenna, G., Stein, R., Vitzthum, A. (2010). *LIDO - Lightweight Information Describing Objects Version 1.0*. Erişim Adresi: <http://www.lido-schema.org/schema/v1.0/lido-v1.0-specification.pdf>
- Cultural Heritage (2002). Erişim Adresi: http://www.cultureindevelopment.nl/cultural_heritage/what_is_cultural_heritage
- Çakmak, T. (2017). Kültürel bellek kurumlarında dijitalleştirme ve dijital koruma politikaları. İstanbul: Hiperyayın.
- Çakmak, T. (2016). *Türkiye’de kültürel bellek kurumlarında dijitalleştirme ve dijital koruma politikaları: bir model önerisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demiroğlu, O. C. (2006). Kültürel miras ve turizm ilişkisi bağlamında Prinkipo Palace (Büyükkada Rum Yetimhanesi) için uygulanabilir bir yatırım projesi önerisi. Erişim: 25 Nisan 2009. <http://www.turizmoloji.org>
- Deren, A. S. (2006). *Sanal ortamda kültürel miras enformasyon sistemlerinin kurulması ve Türkiye için durum analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Digital Curation Center (2004). About DDC. Erişim Adresi: <http://www.dcc.ac.uk/about-us>
- Digital Curation Center. (2019). What is the digital curation? Erişim Adresi: <http://www.dcc.ac.uk/search?keys=what+is+the+digital+curation>
- Gerçek, F. (1999). *Türk Müzeciliği*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- ICOM. (2019). Museum definition? Erişim Adresi: <https://icom.museum/en/activities/standards-guidelines/museum-definition/>
- Kaytan, B. (2012). *Müze pazarlama stratejisinde süreli sergiler*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Keleş, V. (2003). Modern müzecilik ve Türk müzeciliği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Erişim adresi: <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423871935.pdf>
- Kervankıran, İ. (2014). Dünyada değişen müze algısı ekseninde Türkiye'deki müze turizmüne bakış. *Electronic Turkish Studies*, 9(11).
- Külcü, Ö. (2010). Belge yönetiminde yeni fırsatlar: Dijitalleştirme ve içerik yönetimi uygulamaları. *Bilgi Dünyası*, 11(2), 290-331.
- Külcü, Ö. (2018). *Bilgi kuramı ve bilgi yönetimi: Kuramsal bilginin oluşumu ve toplumsal bilgiye dönüşümü*. İstanbul: Hiperlink.
- Kültür. (2019). Etimoloji Türkçe Sözlük. Erişim Adresi: <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/k%C3%BCI%C3%BCr>
- Kültür. (2019). *Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük içinde*. Erişim adres: <http://sozluk.gov.tr/>
- Kültürel Miras ve Müzecilik (2009). Erişim Adresi: <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/1279,muserrefcanpdf.pdf?0>
- Kültür Varlıkları ve Müzeler (2019). Müzeler ulusal envanter sistemi (MUES). Erişim Adresi: <https://kvmmg.ktb.gov.tr/TR-98489/muzeler-ulusal-envanter-sistemi-mues.html>
- Lee, C. A. ve Tibbo, H. (2011). Where’s the archivist in digital curation? Exploring the possibilities through a matrix of knowledge and skills. *Archivaria*, 72, Fall: 123-168.

- LIDO (2019). LIDO Handout. Erişim Adresi: <http://www.lido-schema.org/documents/LIDO-Handout.pdf>
- Manjunath, B. S., Salembier, P., Sikora, T. (2002). *Introduction to MPEG 7 multimedia content description interface*. England: John Wiley.
- MDA (2005). *SPECTRUM: The UK museum documentation standard*. Erişim Adresi: <http://www.communitylivingvictoria.ca/pdfs/spectrum-3-0.pdf>
- NINCH. (2014). Erişim Adresi: <http://www.ninch.org/about/>
- Odabaş, Z. Y., Odabaş, H., ve Polat, C. (2010). The Ottoman manuscripts and the projects of digitizing the manuscripts in Turkey. *Sofia 2008: Globalization and the Management of Information Resources*, içinde (s.482-491). Sofya: University of Sofia.
- Özbağ, D. (2010). Ulusal dijital kültür mirasının korunması ve arşivlenmesine yönelik kavramsal bir model önerisi. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özen L. ve Demirdelen, H. (2011). Access IT projesi müzelerde dijitalleştirme ve Europeana. *Türk Kütüphaneciliği* 25(1), 132-136.
- Öztemiz, S. ve Yılmaz B. (2017). Kültürel bellek kurumlarında dijitalleştirme: Kültürel miras ürünlerine yönelik uygulamalar üzerine bir araştırma. *DTFC Dergisi* 57(1), 493-523.
- Özyıldırım, T. (2006). *Anket yöntemi*. Eğitimde araştırma yöntemleri dersi ödevi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ray, J. (2014) Getting a handle on digital curation: Education, practice and identity. *Johns Hopkins University*. Erişim Adresi: http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/cidoc/Conference_Papers/2014/C-1_Ray_paper.pdf
- Rusbridge, C., ve diğerleri. (2005). The Digital Curation Centre: a vision for digital curation. Paper for from local to global data interoperability-challenges and technologies: 20-24 June 2005, Sardinia, Italy. *IEEE Piscataway* içinde (ss. 31-41). NJ, USA. Erişim adresi: <http://eprints.gla.ac.uk/33612/>
- SPECTRUM (2019). Erişim Adresi: <https://collectionstrust.org.uk/what-we-do/strategic-aims-2017-22/>
- Şahan, M. (2005). Müze ve eğitim. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(3), 487-501.
- Şahin, İ. D. (2010). Yerel Kültür Mirasının Dijitalleştirilmesi ve Halk Kütüphaneleri: Yalova Örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şimşek, Ç. (2015). *Halk bilimi müzeciliğine bir örnek: Ankara somut olmayan kültürel miras müzesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi).Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tunçer, M. (2012). Koruma kavramının tarihsel gelişimi. M. S. Akpolat (Yay. Haz.), Kültürel miras mevzuatı içinde (s. 3). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Türkiye Miras Listesi (2019). *UNESCO Türkiye Milli Komisyonu*. Erişim Adresi: <http://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCn%C4%B1-Listesi>
- Türkiye’de Müzecilik. (2019). *Kültür Ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü*. Erişim Adresi: <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-69904/turkiyede-muzecilik.html>
- UNESCO. (2001). Universal Declaration on Cultural Diversity 9 Eylül 2018 tarihinde <https://www.refworld.org/docid/435cbcd64.html> adresinden erişildi.

- Ülger, D. K. ve Külçü, Ö. (2016). Dijitalleştirme çalışmalarına kültürel miras ölçeğinde genel bir bakış: VEKAM örneği. *Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 42-55.
- Yaraş, A. (1994). *Anadolu'da ilk koleksiyonculuk ve müzecilik faaliyetleri*. II. Müzecilik Semineri, Bildiriler, ss. 19- 21.
- Yücel, E. (1999). *Türkiye'de müzecilik*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Yıldırım, O. (2018, 22 Aralık). *İçerik yönetimi sistemleri (CMS) nedir?* Erişim Adresi: <https://www.optimisthub.com/icerik-yonetim-sistemleri-cms-nedir.html>